

שואה וגבורה

ספרות לכיתה ז' – מסע ביצירות

מהדורה למורה + דפי תלמיד



יצרה: רוית ראש בן ישי

תוכן העניינים

1. מהדורה למורה: מערך שיעור, תשובות ומחוון
2. דפי תלמיד: אגדה על הילדים שנדדו ביערות · הפרפר · הליכה לקיסריה · קטעים מיומנה של נערה
3. משימת סיכום וכרטיס יציאה

👩‍🏫 מהדורה למורה – שואה וגבורה

השאלה הגדולה: איך שומרים על קולו של אדם – ועל תקוותו – גם בתקופה החשוכה ביותר?

מערך שיעור – 45 דקות

דקות	שלב	מה עושים
5	פתיחה רגועה	מסבירים שהשיעור עוסק בזיכרון ושכל שיתוף הוא רשות; מקרינים את השאלה הגדולה.
10	היכרות עם הכותב/ת	הצגה קצרה ועדינה של הכותב/ת מתוך האתר.
10	קריאה	קריאת היצירה מן המקראה הכיתתית בקול ובשקט.
10	שאלות	זוגות עונים על שאלות המידע והפרשנות.
5	סמל	דיון קצר בסמל מרכזי ביצירה.
5	סגירה	כרטיס יציאה ורגע שקט של מחשבה.

מערך שיעור כפול – 90 דקות

דקות	שלב	מה עושים
5	פתיחה רגועה	הסכמות לשיחה מכבדת; שיתוף רשות.
10	רקע עדין	הסבר קצר על התקופה בלי תיאורים קשים, ממוקד באנשים.
15	קריאה בתחנות	תחנה לכל יצירה: פרפר, יומן, תפילה, אגדה.
15	שאלות מדורגות	מידע, פרשנות והערכה בקבוצות.
10	השוואה	כרטיס השוואה – הטבע כחלון לתקווה.
20	יצירה בתגובה	כתיבת מכתב, שיר קצר או ציור עם כיתוב.
10	פינת זיכרון	תליית יצירות (מי שרוצה) והקראה שקטה.
5	סגירה	כרטיס יציאה ונשימה משותפת.

תשובות: אגדה על הילדים שנדדו ביערות – נתן אלתרמן

1. **מאיזה מקור לקוח הסיפור שבפתיחת השיר?**
   מאגדה גרמנית מספרי האחים גרים על בן ובת שתעו ביער.
2. **מה אומרת האחות לאחיה הקטן?**
   שישתוק ולא יבכה, שיהיה אמיץ, ושעוד מעט יגיעו; שעדיין יש טוב ומלאכים בעולם.

3. **מה קורה כשהילדים מגיעים אל השער?**
הם דופקים, אבל לאגדה אין סוף טוב: אף מלאך אינו יורד להציל אותם.
4. **מדוע בחר המשורר דווקא באגדת ילדים מוכרת?**
באגדה המוכרת יש סוף טוב; השינוי שלה מדגיש כמה המציאות של השואה הייתה שונה מכל סיפור, וכמה הילדים היו חסרי הגנה.
5. **מה מלמדת דמות האחות?**
היא מראה אחריות, אהבה ואומץ – ילדה שמנסה לשמור על אחיה ועל תקוותו גם כשהיא עצמה מפחדת.
6. **מה הניגוד שבסוף השיר?**
מצד אחד שלטון ענקי ואכזרי, ומצד שני ילד אחד קטן ובוכה. הניגוד מראה את חוסר האונים ואת חשיבות הקול של היחיד.
7. **השיר משתמש באירוניה – מילים של תקווה מול מציאות קשה. האם זה מחזק את השיר? נמקו.**
תשובה אישית: האירוניה מעוררת כאב ומחשבה, ומבליטה את הפער בין מה שהילדים קיוו לבין מה שקרה.
8. **איזה מסר על אחריות ועל זיכרון אתם לוקחים מן השיר?**
תשובה אישית: לא להפקיר את החלשים, לזכור את הילדים כבני אדם עם שמות, רגשות ותקוות.

חנ"מ: 1. אח ואחות · 2. אל תפחד · 3. אמיצה · 4. לא

תשובות: הפרפר – פאבל פרידמן (מילדי גטו טרזיינשטט)

1. **איזה צבע היה הפרפר?**
צהוב, בהיר וזוהר.
2. **כמה זמן נמצא הדובר בגטו לפי השיר?**
שבעה שבועות.
3. **אילו סימנים של טבע עוד רואה הדובר בגטו?**
שן ארי צהובה וענף לבן־ירוק של עץ ערמון בחצר.
4. **מה מסמל הפרפר?**
חופש, יופי, קלילות ותקווה – כל מה שחסר לדובר בגטו.
5. **מדוע הפרפר הוא "האחרון"?**
הוא מסמל את הרגע האחרון של החיים החופשיים לפני הגטו; מאז הדובר לא ראה עוד פרפר.
6. **מה פירוש המשפט שפרפרים אינם גרים בגטו?**
בגטו אין מקום לחופש וליופי; זו דרך עדינה לומר כמה החיים שם היו מצומצמים וכבדים.
7. **למה לדעתכם השיר הזה נעשה אחד הסמלים המוכרים של זיכרון הילדים בשואה?**
תשובה אישית: הוא פשוט, עדין, מדבר דרך תמונה מן הטבע ומעביר רגש בלי תיאורים קשים.
8. **איך אפשר לזכור אדם דרך היצירה שהשאיר? הציעו דרך משלכם.**
תשובה אישית: הקראה, תערוכה, ציור פרפר עם שם, פינת זיכרון.

חנ"מ: 1. צהוב · 2. חופש · 3. בגטו · 4. פרפר

תשובות: הליכה לקיסריה – חנה סנש

1. **למי פונה הדוברת בשיר?**
לאלוהים – "אלי, אלי".
2. **אילו דברים היא מבקשת שלא ייגמרו? מנו חמישה.**
החול, הים, רשרוש המים, ברק השמיים ותפילת האדם.
3. **היכן נכתב השיר לפי שמו?**
בהליכה לקיסריה, על חוף הים.
4. **מה הסדר בשיר: מאיפה מתחילים ולאן מגיעים?**
מתחילים בחול שעל האדמה, עוברים לים ולמים, עולים לשמיים ומסיימים באדם ובתפילתו – מסע מן הטבע אל האדם.
5. **מדוע לדעתכם "תפילת האדם" מופיעה בסוף הרשימה?**
כדי להראות שגם הקול של האדם, תקוותו ובקשתו, הם חלק מהעולם היפה שראוי שיימשך; האדם מצטרף לטבע.
6. **איזה רגש מבטא השיר?**
התפעלות, אהבה לעולם, תודה ושלווה.
7. **השיר קצר מאוד. האם הקיצור מחזק או מחליש אותו? נמקו.**
תשובה אישית: הקיצור הופך אותו לתפילה פשוטה שקל לזכור ולשיר.
8. **מדוע לדעתכם השיר הזה נעשה חלק מטקסי זיכרון ומאירועים רבים?**
תשובה אישית: הוא מבטא אהבה לחיים ותקווה, וקשור לסיפור האומץ של המשוררת.

חנ"מ: 1. ליד הים · 2. שהדברים היפים לא ייגמרו · 3. ברק · 4. חנה סנש

תשובות: קטעים מיומנה של נערה – אנה פרנק

1. **למי אנה כותבת ביומן ומדוע?**
לחברה דמיונית בשם קיטי, כי אין לה חברה אמיתית שאפשר לספר לה הכול.
2. **היכן הסתתרה המשפחה?**
בחדרים נסתרים בבית עסק באמסטרדם, יחד עם אנשים נוספים.
3. **מה מרגיע את אנה ונותן לה אומץ לפי אחד הקטעים?**
מראה הטבע – השמיים, העננים, הירח והכוכבים, אף שהיא רואה אותם רק מבעד לחלון.
4. **מה מלמד היחס של אנה לחברתה ליס על אופייה?**
שהיא רגישה, אכפתית ומרגישה אחריות כלפי אחרים, ויש לה מצפון גדול גם כשהיא עצמה במצוקה.
5. **מה פירוש התיאור העצמי "פקעת של סתירות"?**
יש בה צדדים מנוגדים: עליזה ומצחיקה כלפי חוץ, ורצינית ורגישה בפנים. זה תיאור כן של נערה מתבגרת.
6. **מדוע לדעתכם היומן חשוב לאנה כל כך?**
הוא מקום בטוח לבטא רגשות, מחשבות וחלומות; הוא נותן לה קול וחופש בתוך מקום סגור.
7. **במה אנה דומה לבני נוער היום, ובמה שונה מצבה? נמקו.**
תשובה אישית: דומה ברגשות, בחברות, בוויכוחים עם הורים ובחלומות; שונה בכך שחייה היו בסכנה והיא נאלצה להסתתר.
8. **למה לדעתכם היומן נקרא עד היום בכל העולם?**
תשובה אישית: קול אישי וכן של נערה הופך את ההיסטוריה למוחשית ואנושית.

חנ"מ: 1. יומן · 2. לקיטי · 3. לטבע ולחופש · 4. בחדרים נסתרים

מחוון משימת הסיכום

קריטריון	נקודות
הבנת היצירה והקשרה	25
הסבר סמל או אמצעי	20
תגובה אישית מנומקת ומכבדת	20
יצירה מקורית בתגובה	25
לשון, סדר והגשה	10
סה"כ	**100**

אגדה על הילדים שנדדו ביערות

נתן אלתרמן · שיר

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

🪝 **לפני הקריאה:** איזו אגדה מוכרת לכם על ילדים שהולכים לאיבוד ביער? איך היא מסתיימת? מה קורה לאגדה כשהמציאות קשה מן הסיפור?

חלק א׳ – מבינים את היצירה (מידע)

קראו את היצירה (במקראה הכיתתית או באתר) וענו.

1. מאיזה מקור לקוח הסיפור שבפתיחת השיר?

2. מה אומרת האחות לאחיה הקטן?

3. מה קורה כשהילדים מגיעים אל השער?

חלק ב׳ – מפרשים (פרשנות וכלים ספרותיים)

1. מדוע בחר המשורר דווקא באגדת ילדים מוכרת?

2 מה מלמדת דמות האחות?

3 מה הניגוד שבסוף השיר?

🔧 **כלים ספרותיים:** סמנו את הכלים שמצאתם ביצירה:

- ◯ אירוניה
- ◯ תפנית
- ◯ ניגוד
- ◯ דמות

חלק ג' – מעריכים וכותבים

1 השיר משתמש באירוניה – מילים של תקווה מול מציאות קשה. האם זה מחזק את השיר? נמקו.

2 איזה מסר על אחריות ועל זיכרון אתם לוקחים מן השיר?

✍️ **משימת כתיבה:** כתבו מכתב קצר מן האחות לאחיה, שבו היא מנסה לתת לו כוח ותקווה. שימו לב למילים של אהבה ואחריות.

הפרפר

פאבל פרידמן (מילדי גטו טרזיינשטט) · שיר

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

🪝 **לפני הקריאה:** מה אתם מרגישים כשאתם רואים פרפר? כתבו שלוש מילים שהפרפר מעורר בכם.

חלק א׳ – מבינים את היצירה (מידע)

קראו את היצירה (במקראה הכיתתית או באתר) וענו.

1. איזה צבע היה הפרפר?

2. כמה זמן נמצא הדובר בגטו לפי השיר?

3. אילו סימנים של טבע עוד רואה הדובר בגטו?

חלק ב׳ – מפרשים (פרשנות וכלים ספרותיים)

1. מה מסמל הפרפר?

2 מדוע הפרפר הוא "האחרון"?

3 מה פירוש המשפט שפרפרים אינם גרים בגטו?

🔧 **כלים ספרותיים:** סמנו את הכלים שמצאתם ביצירה:

- ◯ סמל
- ◯ ניגוד
- ◯ האנשה
- ◯ דימוי

חלק ג' – מעריכים וכותבים

1 למה לדעתכם השיר הזה נעשה אחד הסמלים המוכרים של זיכרון הילדים בשואה?

2 איך אפשר לזכור אדם דרך היצירה שהשאיר? הציעו דרך משלכם.

✍️ **משימת כתיבה:** כתבו "מכתב לפרפר": מה הייתם רוצים לספר לו, ומה הייתם מבקשים שיביא לאנשים שזקוקים לתקווה.

הליכה לקיסריה

חנה סנש · שיר

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

🪝 **לפני הקריאה:** עצמו עיניים לרגע ודמיינו חוף ים בערב. אילו קולות אתם שומעים? מה הייתם רוצים שלא ייגמר לעולם?

חלק א׳ – מבינים את היצירה (מידע)

קראו את היצירה (במקראה הכיתתית או באתר) וענו.

1. למי פונה הדוברת בשיר?

2. אילו דברים היא מבקשת שלא ייגמרו? מנו חמישה.

3. היכן נכתב השיר לפי שמו?

חלק ב׳ – מפרשים (פרשנות וכלים ספרותיים)

1. מה הסדר בשיר: מאיפה מתחילים ולאן מגיעים?

2 מדוע לדעתכם "תפילת האדם" מופיעה בסוף הרשימה?

3 איזה רגש מבטא השיר?

🔧 **כלים ספרותיים:** סמנו את הכלים שמצאתם ביצירה:

- ◯ חריזה
- ◯ חזרות
- ◯ מבנה
- ◯ דימוי

חלק ג' – מעריכים וכותבים

1 השיר קצר מאוד. האם הקיצור מחזק או מחליש אותו? נמקו.

2 מדוע לדעתכם השיר הזה נעשה חלק מטקסי זיכרון ומאירועים רבים?

✍️ **משימת כתיבה:** כתבו שיר קצר בן חמש שורות שנפתח במילים "שלא ייגמר לעולם" ומונה דברים קטנים שאתם אוהבים.

קטעים מיומנה של נערה

אנה פרנק · יומן

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

🪝 **לפני הקריאה:** אם הייתם כותבים יומן, למי הייתם פונים בו? מה אפשר לספר ליומן שקשה לספר לאנשים?

חלק א׳ – מבינים את היצירה (מידע)

קראו את היצירה (במקראה הכיתתית או באתר) וענו.

1. למי אנה כותבת ביומן ומדוע?

2. היכן הסתתרה המשפחה?

3. מה מרגיע את אנה ונותן לה אומץ לפי אחד הקטעים?

חלק ב׳ – מפרשים (פרשנות וכלים ספרותיים)

1. מה מלמד היחס של אנה לחברתה ליס על אופייה?

2 מה פירוש התיאור העצמי "פקעת של סתירות"?

3 מדוע לדעתכם היומן חשוב לאנה כל כך?

🔧 **כלים ספרותיים:** סמנו את הכלים שמצאתם ביצירה:

- ◯ מספר
- ◯ מבנה
- ◯ דמות
- ◯ ניגוד

חלק ג' – מעריכים וכותבים

1 במה אנה דומה לבני נוער היום, ובמה שונה מצבה? נמקו.

2 למה לדעתכם היומן נקרא עד היום בכל העולם?

✍️ **משימת כתיבה:** כתבו קטע יומן קצר ("קיטי יקרה" או לחבר/ה דמיוני/ת משלכם) על יום אחד בחייכם: מה הרגשתם, ממה שמחתם ועל מה חלמתם.

🏆 משימת סיכום

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

הכינו "פינת זיכרון וקול" לכיתה: בחרו יצירה אחת מן היחידה וכתבו כרטיס הכולל הצגה קצרה של הכותב/ת (בעדינות ובכבוד), שורה או רעיון מרכזי, הסבר של סמל אחד, ומשפט אישי על מה שהיצירה מלמדת אתכם. לאחר מכן צרו יצירה קטנה משלכם בתגובה – שיר, מכתב או ציור עם כיתוב – המבטאת תקווה או זיכרון.

✂️ כרטיס יציאה

1. איזה רגע או משפט מן היצירה נגע בי?

_____

2. איזה סמל למדנו ומה הוא מבטא?

_____

3. מילה אחת שאני לוקח/ת איתי מהשיעור.

_____